

ΕΡΓΑΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ - ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

επειδή

- η γνώση είναι δύναμη στον αγώνα για μια καλύτερη ζωή, στον αγώνα για μια άλλη κοινωνία·
- ως εργαζόμενοι έχουμε ανησυχίες, προβληματισμούς, ιδέες, οράματα·
- ως εργαζόμενοι στο χώρο του βιβλίου ζούμε τόσο κοντά στον κρυμμένο θησαυρό των τυπωμένων σελίδων·
- έχουμε άποψη για το τι εκδίδεται, πώς εκδίδεται, πώς διακινείται, τι διαβάζεται·
- το βιβλίο δεν μπορεί να είναι εμπόρευμα, πρέπει να είναι κοινωνικό αγαθό·
- ο αναγνώστης δεν μπορεί να είναι καταναλωτής, πρέπει να είναι εραστής του βιβλίου·
- η κοινωνία χωρίς αφεντικά για την οποία παλεύουμε θα είναι ταυτόχρονα μια κοινωνία χωρίς διευθυντές, θα είναι μια κοινωνία όπου ο χώρος του βιβλίου, όπως και όλοι οι τομείς της παραγωγής, θα αυτοδιευθύνεται από τους ίδιους τους εργαζομένους...

γι' αυτό... «ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΝ»

ΣΕΙΡΑ: ANIMAL POLITICUM 12

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΝ

Καλλιδρομίου 30 - Αθήνα 114 73 · Τηλ.: 210 3818840

Η αναπαραγωγή του παρόντος έργου είναι ελεύθερη για μη εμπορικούς σκοπούς, με παράκληση να αναφέρονται οι πηγές.

ISBN 978-960-9797-57-3

Δημήτρης Κατσορίδας

ΕΡΓΑΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ
ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΝ

Αθήνα 2016

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	9
1. Ο ΕΡΓΑΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΩΣ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ «ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥΣ» ΘΕΣΜΟΥΣ	12
1.1. Μια πρώτη προσέγγιση του εργατικού ελέγχου	12
1.2. Βασικά χαρακτηριστικά των άλλων «συμμετοχικών» θεσμών	18
2. Ο ΕΡΓΑΤΙΚΟΣ - ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ	23
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: «Η δομή του εργατικού ελέγχου στην κυβέρνηση Αλλιέντε», του Andrew Zimbalist	31
3. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ	39
3.1. Τα αυτοδιαχειριστικά πειράματα ως πρώτα ρήγματα	39
3.2. Διαφορές της κοινωνικοποίησης από την κρατικοποίηση	43
3.3. Η παγίδα του κράτους	52
3.4. Η πορεία προς την κοινωνικοποίηση και την αυτοδιαχείριση	56
4. Η ΟΛΙΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	69
5. Ο ΣΧΕΔΙΑΣΜΕΝΟΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ	76
6. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ	87
Εισαγωγή. Πρώιμες και ύστερες μορφές συμμετοχικών θεσμών στην Ελλάδα	87
6.1. Οι «Επιτροπές Καραβιών» και οι «Επιτροπές Σαλονιών» στα καπνεργοστάσια	92

6.2. Ο εργοστασιακός συνδικαλισμός (1975-77)	98
6.3. Ο αγώνας των εργατών στις «Προβληματικές» επιχειρήσεις (1981-93)	110
6.4. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΗ (ΒΙΟΜΕ): το πρώτο πείραμα εργατικής αυτοδιαχείρισης σε βιομηχανική μονάδα	126
6.5. Η πεντάμηννη απεργία στην ΕΡΤ: «Το μεγαλύτερο πείραμα αυτοδιαχείρισης (ραδιοτηλεόρασης) στον κόσμο»	135
6.6. «Ενωμένη Κλωστοϋφαντουργία-ΕΝΚΛΩ»: η πρόταση των εργαζομένων για επαναλειτουργία μέσω συνεργατικού σχήματος	144
7. ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΝΟΜΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΤΗΝ ΑΜΕΣΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΓΕΝΙΚΕΥΜΕΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ	148
ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ	151
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	152

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η συζήτηση για τον εργατικό έλεγχο και την αυτοδιαχείριση δεν είναι καινούργια. Αποτέλεσε αίτημα του εργατικού κινήματος από τα πρώτα βήματά του, τον 19ο αιώνα, και εξακολουθεί να αποτελεί άξονα πειραματισμών, πλούσιων συζητήσεων και εκτεταμένης βιβλιογραφίας μέχρι σήμερα.

Ο εργατικός έλεγχος και τα αυτοδιαχειριστικά πειράματα είναι μια συνεχής διαδικασία. Είναι το πρώτο ρήγμα στο πλαίσιο της παλιάς μορφής. Είναι μια διαδικασία επανεκκίνησης, που οδηγεί από το ατομικό και μερικό συμφέρον στο γενικό συμφέρον όλης της κοινωνίας και αντίστροφα· είναι η αλλαγή των σχέσεων ιδιοκτησίας είναι, τέλος, η ιστορική πορεία μετάβασης και κοινωνικού μετασχηματισμού. Ο εργατικός έλεγχος και η αυτοδιαχείριση έρχονται να σπάσουν τη λατρεία του κράτους, που εκδηλώνεται είτε με τη μορφή του σταλινισμού είτε με τη μορφή του φασισμού είτε με τη μορφή των αστικών δημοκρατιών, και να επαναφέρουν την έννοια της δημοκρατίας στην πραγματική της μορφή, η οποία είναι η άμεση δημοκρατία και η κοινωνική αυτοδιαχείριση.

Η εφαρμογή των καθεστώτων του λεγόμενου υπαρκτού «σοσιαλισμού»-σταλινισμού και η κατάρρευσή τους, παρέιχε μια πρόφαση στα αστικά δυτικά κράτη να περάσουν στην αντεπίθεση και να κατηγορήσουν κάθε προσπάθεια κοινωνικής χειραφέτησης και αυτοδιαχείρισης ως μη εφαρμόσιμη, καθώς κατά το σκεπτικό τους αντίκειται στην «ανθρώπινη φύση», η οποία εί-

ναι υποτίθεται ανταγωνιστική. Προέβλεψαν, έτσι, την ιδέα του ατόμου ως κυρίαρχη, σε σχέση με αυτή της συλλογικότητας, και υπερασπίστηκαν τα καθεστώτα της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και του νεοφιλελεύθερου υποδείγματος ως πιο συμβατά με την «ανθρώπινη φύση».

Όμως, σε αντίθεση με αυτές τις αντιλήψεις και εξαιτίας της εκμεταλλευτικής φύσης του καπιταλισμού, εξακολουθούν να υπάρχουν και να αναδύονται, κάθε τόσο, προσπάθειες για αυτοοργάνωση της κοινωνίας, όπως επίσης και αυτοδιαχειριστικά πειράματα, όπου οι εργαζόμενοι διαχειρίζονται μόνοι τους τις επιχειρήσεις στις οποίες εργάζονται και το προϊόν που παράγουν. Η υπεράσπιση και η επιτυχία αυτών των εγχειρημάτων διαμορφώνει τις προϋποθέσεις του παραδείγματος για τους υπόλοιπους εργαζόμενους, ότι δηλαδή μπορούν να πάρουν την τύχη στα χέρια τους, παρακάμπτοντας κάθε είδους ιεραρχίες, και κατ' επέκταση τους καπιταλιστές και το κράτος. «Υπάρχει όμως και κάτι ακόμα: η αυτοδιαχείριση αποτελεί μια προεικόνιση της κοινωνίας που ονειρευόμαστε. Μιας κοινωνίας όπου οι ίδιοι οι εργαζόμενοι θα αποφασίζουν τι θα παράγουν, πώς θα το παράγουν, πώς θα το διακινούν. Και ακόμη παραπέρα: αυτό θα γίνεται σε συνεχή διάλογο με την υπόλοιπη κοινωνία, ώστε να ικανοποιούνται οι ανάγκες της χωρίς να δημιουργούνται νέες επίπλαστες, και με έλεγχο από αυτήν, ώστε η παραγωγή να μην έρχεται σε αντίθεση με τους όρους ζωής των ανθρώπων και της φύσης».¹ Ωστόσο, χωρίς μια επαναστατική αλλαγή όλων των δομών της κοινωνίας, τα οποιαδήποτε αυτοδιαχειριστικά πειράματα θα μείνουν ημιτελή, βραχύβια και αφομοιώσιμα από το καπιταλιστικό σύστημα και τους νόμους της αγοράς.

---

¹ Το εν λόγω κομμάτι προέρχεται από το εισαγωγικό σημείωμα του συλλογικού βιβλίου Guillaume Davranche (επιμ.), *Αυτοδιαχείριση. Μια ιδέα πάντα επίκαιρη*, οι Εκδόσεις των Συναδέλφων, Αθήνα 2014, σελ. 21.

Κατά συνέπεια, για να υπάρξει κοινωνική αλλαγή και να εκπληρωθούν όλα τα παραπάνω, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η συμμετοχή ευρύτερων κοινωνικών δυνάμεων. Αν, αντίθετα, εξακολουθούμε να ανεχόμαστε το δίπολο της σχέσης κυβερνήτων-κυβερνώμενου, εργοδότη-εργαζόμενου, διευθυντή-διευθυνόμενου, εξουσιαστή-εξουσιαζόμενου, τότε παραιτούμαστε από κάθε δυνατότητα να καθορίζουμε εμείς, οι «από κάτω», τη ζωή μας. Διότι, χωρίς την πρωτοβουλία και την άμεση συμμετοχή της κοινωνίας, οποιαδήποτε αλλαγή είναι ακατόρθωτη. Εξάλλου, αυτή είναι και η έννοια της αυτοδιαχείρισης: η απόδοση και η μεταφορά εξουσιών στα άτομα και τις συλλογικότητες, δηλαδή στον λαό, να συμμετέχουν άμεσα και να παίρνουν αποφάσεις σε όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής, σε αντίθεση με τη λογική του κράτους, το οποίο θεμελιώνεται επάνω στη συγκέντρωση εξουσιών, στις σχέσεις κυριαρχίας, στην ιεραρχία, στη λογική της ανάθεσης και στην εκμετάλλευση.

Όμως, μια τέτοια συμμετοχή προϋποθέτει μια επιπλέον προσπάθεια από τη μεριά μας: Να μην επαναλαμβάνουμε και να μη μιμούμαστε τη συμπεριφορά και τις αξίες του συστήματος που θέλουμε να ανατρέψουμε. Να μην χρησιμοποιούμε τα ίδια μέσα με αυτά του αντιπάλου μας, ιδιαίτερα τις εξουσιαστικές του συμπεριφορές. Μια τέτοια συμμετοχή θα αποδομήσει τον σκελετό του αστικού ατομικισμού και της εκμετάλλευσης, θα ενθαρρύνει τη δημοκρατία και τη δημοκρατική συμπεριφορά και τότε θα ανοίξει ο δρόμος των σοσιαλιστικών αξιών και, επομένως, και του σοσιαλισμού. Διότι, αναγκαστικά, ο αγώνας για τη δημοκρατία είναι αλληλένδετος με τον αγώνα για τον σοσιαλισμό και αντίστροφα. Σοσιαλισμός και δημοκρατία είναι δύο έννοιες που συμβαδίζουν, αλλιώς δεν μπορεί να υπάρξει σοσιαλισμός, ενώ χωρίς σοσιαλισμό δεν μπορεί να υπάρξει πραγματική δημοκρατία.

1. Ο ΕΡΓΑΤΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΩΣ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ «ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟΥΣ» ΘΕΣΜΟΥΣ

1.1 Μια πρώτη προσέγγιση του εργατικού ελέγχου

Σε μεταβατικές περιόδους, κατά τις οποίες το διακύβευμα είναι είτε η παγίωση του οικονομικού, του κοινωνικού και του πολιτικού μετασχηματισμού, που συντελείται σε συντηρητική κατεύθυνση, είτε η μετάβαση σε μορφές κοινωνικής οργάνωσης με αντικαπιταλιστική προοπτική, απαραίτητη είναι και η μετάβαση των υποκειμένων που διαμορφώνουν την ιστορία στην κατεύθυνση της υλοποίησης των συμφερόντων τους. Για να πραγματοποιηθεί αυτό, είναι αναγκαίο αφενός το ξεπέραςμα των μέχρι σήμερα δεδομένων και πρακτικών, αφετέρου η ωρίμανση της συνείδησης των δυνάμεων της εργασίας.

Κατά συνέπεια, στις μεταβατικές εποχές χρειάζονται και μεταβατικά αιτήματα. Έτσι, ένα από αυτά, όπως είναι το αίτημα του Εργατικού Ελέγχου, αναδεικνύεται σε ένα απαραίτητο εργαλείο, ώστε να μη βρεθεί το εργατικό κίνημα αφοπλισμένο, απέναντι στην επίθεση του κεφαλαίου. Διατυπώνεται και πραγματοποιείται, συνήθως, σε περιόδους όπου ο καπιταλισμός είναι σε κρίση, γι' αυτό άλλωστε είναι αίτημα το οποίο αμφισβητεί την καπιταλιστική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής και την εργοδοτική εξουσία. Πρόκειται, όπως λέει ο Μαντέλ, για μια παγκόσμια τάση των εργαζομένων να αναλαμβάνουν τον έλεγχο των εταιρειών και να αναδιοργανώνουν την κοινωνία και την οικονομία,

έχοντας σαν βάση εκείνη την αρχή που ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους για αυτοπροσδιορισμό.²

Για να φέρει η εργατική τάξη σε πέρας τα ιστορικά της καθήκοντα και να αντιμετωπίσει τις καταστροφικές συνέπειες μιας οικονομικής κρίσης, είναι ανάγκη να γνωρίσει την εμπειρία του εργατικού ελέγχου. Οι καταλήψεις επιχειρήσεων που κλείνουν ή απολύουν μαζικά και η εφαρμογή, σε αυτές, μορφών εργατικού ελέγχου και αυτοδιαχείρισης είναι ένα άμεσο και αποτελεσματικό μέσο άμυνας και επίθεσης, μπροστά στον κίνδυνο της ανεργίας, της μαζικής καταστροφής των δυνάμεων της εργασίας και, άρα, μια μορφή ελέγχου της ασυδοσίας των κρατούντων.

Ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα εργατικού ελέγχου, το οποίο ξεκινά από τα άμεσα ενδιαφέροντα της κοινωνίας και από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει μια χώρα, θα προσπαθήσει να υψώσει σε ανώτερο επίπεδο τη συνολική αμφισβήτηση της καπιταλιστικής οικονομίας.³ Γι' αυτό, όπως επισημαίνει ο Τρότσκι, είναι απαραίτητη και μια περίοδος προπαγάνδας, η οποία «πρέπει αναπόφευκτα να προηγηθεί της διείσδυσης του συνθήματος μέσα στην κοινωνία». Μάλιστα, τονίζει ότι η καμπάνια υπέρ του εργατικού ελέγχου θα μπορούσε να αρχίσει, ανάλογα με τις περιστάσεις, όχι από την άποψη της παραγωγής, αλλά της κατανάλωσης, επειδή θα είναι πιο αποτελεσματικό να κατανοήσουν οι εργαζόμενοι αυτό το αίτημα, το οποίο αφορά το ύψος των τιμών των προϊόντων που άμεσα καταναλώνουν, ώστε κατόπιν θα τους είναι πιο εύκολο να περάσουν από τον έλεγχο της κατανάλωσης στον έλεγχο της παραγωγής και από εκεί στην άμεση διεύθυν-

---

² Αναφέρεται στο G. Szell, *Συμμετοχή, Εργατικός Έλεγχος και Αυτοδιαχείριση. Κριτική επισκόπηση των σημαντικότερων τάσεων και συνεισοφορών*, Παπαζήσης, Αθήνα 1994, σελ. 131.

³ E. Μαντέλ, *Τι είναι εργατικός έλεγχος*, Εργατική Πάλη, Αθήνα 2004, σελ. 24.

ση.⁴ Ο Μαντέλ επισημαίνει ότι «για να καταστούν ικανές οι εργατικές μάζες να παλέψουν άμεσα για τον εργατικό έλεγχο, όταν ξεσπάσει η μάχη, θα πρέπει να έχουν εξοικειωθεί πιο μπροστά μ' αυτό το σύνθημα, και όλη τη λογική που περικλείει, σ' ολόκληρη τη διάρκεια της φάσης που θα υπάρξει πριν απ' αυτό το ξέσπασμα. Και μια παρόμοια προεργασία δεν θα ολοκληρωθεί ποτέ αν περιορίζεται σε μια φιλολογική προπαγάνδα, κι αν δεν βάζει τα δυνατά της, τουλάχιστον όταν δοθεί η ευκαιρία, να περάσει από την προπαγάνδα στη δράση, και στην προσπάθεια να μεταδώσει αυτό το σύνθημα στο σώμα των στόχων που επιδιώκονται από την επί μέρους πάλη, που διεξάγεται από ορισμένα τμήματα της πρωτοπορίας. Η πρακτική εμπειρία που βγαίνει απ' αυτή την πάλη, η παιδαγωγική της επίδραση πάνω στις πιο πλατιές μάζες, η εκπαίδευση πάνω στον χειρισμό αυτού του εντελώς νέου προσανατολισμού, όλα αυτά αποτελούν ένα απαραίτητο στάδιο για την ωρίμανση της συνείδησης της επαναστατικής τάξης».⁵

Είναι ένα αίτημα και μια πρακτική που εξασφαλίζει την επιβίωση και την αναπαραγωγή της εργατικής τάξης. Δεν αποτελεί αίτημα προς το κεφάλαιο, αλλά είναι μια κατάσταση που επιβάλλεται και ταυτόχρονα βοηθά στην αλλαγή του συσχετισμού δύναμης υπέρ των δυνάμεων της εργασίας, στο πλαίσιο της στρατηγικής μετάβασης στον σοσιαλισμό. Συνήθως εφαρμόζεται ύστερα από μια σειρά απεργιακών αγώνων και έντονων πολιτικών διαδικασιών (π.χ. έντονες ριζοσπαστικές αλλαγές, εξεγέρσεις ή επαναστάσεις) και έχει ανάλογη λειτουργία με τα εργατικά

---

⁴ Για περισσότερα βλ. Λ. Τρότσκι, *Και τώρα*, Ακαδημαϊκόν Θεσσαλονίκης, 1932, σελ. 126-127, στο κεφάλαιο με τίτλο: «Ο εργατικός έλεγχος και η συνεργασία με την ΕΣΣΔ» (σελ. 126).

⁵ Ε. Μαντέλ, *Εργατικός Έλεγχος, Εργατικά Συμβούλια, Αυτοδιαχείριση*, Κασιανιώτης, Αθήνα 1975, σελ. 27-28.

συμβούλια. Ο εργατικός έλεγχος είναι μια δυναμική παρέμβαση προς την εργοδοσία, η οποία εξαναγκάζεται σε παραχωρήσεις, με συνέπεια τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και τον περιορισμό της εκμετάλλευσης. Πρόκειται για αυθεντικές κατακτήσεις και για νίκες επί του εχθρού, εφόσον η εργατική τάξη επιβάλλει τη συλλογική της θέληση στην εργοδοσία.

Όμως, η εφαρμογή του Εργατικού Ελέγχου, ως μεταβατικής κατάστασης, δεν είναι ένα σταθερό καθεστώς, το οποίο μπορεί να διαιωνίζεται εσαεί. Ο εργατικός έλεγχος δεν είναι αυτοσκοπός. Είναι ένα μέσο αυτοεκπαίδευσης των εργαζομένων, του οποίου η σημασία μπορεί να γίνει κατανοητή μόνο αν τοποθετηθεί σε μια διαδικασία κοινωνικού μετασχηματισμού, ενισχύοντας ενδιάμεσα την ικανότητα της εργατικής τάξης να πάρει στα χέρια της τον έλεγχο της παραγωγής. Επειδή είναι μορφή dualικής εξουσίας, είτε θα τείνει σε μορφές κοινωνικοποίησης και αυτοδιαχείρισης της παραγωγής από τους εργαζόμενους, είτε θα εκτονωθεί και θα αφομοιωθεί, ή, στη χειρότερη των περιπτώσεων, θα κατασταλεί από το αστικό σύστημα. Γι' αυτό ο εργατικός έλεγχος «αρνείται κάθε θεσμοποίηση, κάθε ιδέα να γίνει ο ίδιος, έστω και για μια μεταβατική περίοδο, “αναπόσπαστο κομμάτι” του τρόπου με τον οποίο λειτουργεί το σύστημα· γιατί οι πρωταγωνιστές του καταλαβαίνουν ότι η ενσωμάτωσή του θα επιφέρει αναγκαστικά τον εκφυλισμό του σε όργανο συμφιλίωσης ανάμεσα σε τάξεις».⁶

Με τον εργατικό έλεγχο δεν σημαίνει ότι η εξουσία έχει περάσει στα χέρια των εργαζομένων, αλλά ότι επιχειρείται «μια αντιστροφή των ρόλων σε μια ταξικά διαιρεμένη κοινωνία». Υπό αυτή την έννοια, όπως επισημαίνει ο Κεν Κόουτς (Ken Coates),

---

⁶ Ε. Μαντέλ, *Εργατικός Έλεγχος, Εργατικά Συμβούλια, Αυτοδιαχείριση*, ό.π., σελ. 25.

«ο εργατικός έλεγχος προϋποθέτει μια ισορροπία εχθρικών δυνάμεων, έναν καταμερισμό της εξουσίας μεταξύ των ανταγωνιζόμενων διεκδικητών της.

»Από τη στιγμή που ανατρέπονται η ιδιοκτησία και τα ταμπού της, αυτή η ευέλικτη δυαδική σχέση παύει να υφίσταται». ⁷

Έτσι, ο ρόλος του εργατικού ελέγχου ολοκληρώνεται όταν όσοι συμμετείχαν στην υλοποίησή του περάσουν στην επόμενη φάση, η οποία είναι ο πολιτικός μετασχηματισμός της κοινωνικής δομής, μέσω της κοινωνικοποίησης και της αυτοδιαχείρισης των μέσων παραγωγής, δηλαδή η πάλη για την εξουσία. «Ο εργατικός έλεγχος στη Ρωσία, στα πρώτα χρόνια της επανάστασης του 1917, υπήρξε μεταβατικό σχήμα για την εθνικοποίηση της βιομηχανίας και προπαρασκευαστικό στάδιο για να μπηθούν οι εργαζόμενοι στη διαχείριση της εθνικοποιημένης ιδιοκτησίας, για να συμπεριληφθούν οι εργάτες στη διαχείριση της παραγωγής. Γι' αυτό, από τη φύση του, αποτελεί ένα μεταβατικό στάδιο για τη δημοκρατική διαχείριση και δεν είναι σίγουρο ότι μπορεί να οδηγήσει στην εργατική αυτοδιαχείριση». ⁸

Συνήθως, η γενίκευση του εργατικού ελέγχου προκύπτει σε στιγμές επαναστατικής κρίσης, δηλαδή αμφισβήτησης της αστικής εξουσίας, και υπό αυτή την έννοια η προπαγάνδισή αυτού του αιτήματος-συνθήματος είναι απαραίτητη, προκειμένου να ανεβάσει τόσο το επίπεδο συνείδησης της εργατικής τάξης όσο και να την προετοιμάσει, ώστε να αναλάβει τη διαχείριση της οικονομίας (αυτοδιαχείριση). Σχετικά με αυτό, λέει ο Μαντέλ: «Μόνο σε στιγμές επαναστατικής κρίσης, όταν η εμπειρία του εργατικού ελέγχου έχει αρχίσει να γενικεύεται και να μην κινδυνεύει να απομωνωθεί, οι επιχειρήσεις που έχουν καταληφθεί απ'

⁷ Αναφέρεται στο G. Szell, ό.π., σελ. 134-135.

⁸ Α. Μπτρόπουλος, *Εργασιακές σχέσεις και Κοινωνικός Μετασχηματισμός*, έκδοση Επιθεώρησης Εργατικού Δικαίου, Αθήνα 1983, σελ. 153.

τους εργάτες μπορούν να γνωρίσουν την απαρχή της εργατικής διαχείρισης, επιταχύνοντας την ωρίμανση της κρίσης και πλησιάζοντάς την στην αποφασιστική μάχη για την κατάληψη της εξουσίας σε πανεθνική κλίμακα.

»Για τον ίδιο λόγο, δεν κρίνεται ακόμα σκόπιμη η αντικατάσταση του συνθήματος του “εργατικού ελέγχου” με το σύνθημα της “αυτοδιαχείρισης” σαν κεντρικό σύνθημα του μεταβατικού προγράμματος. Η ουσιαστική λειτουργία του μεταβατικού προγράμματος είναι να επιτρέψει το ανέβασμα του επιπέδου συνείδησης των μαζών με την κινητοποίησή τους, προς το σημείο όπου θα αρχίσουν να ανατρέπουν στην πράξη το καπιταλιστικό καθεστώς. Να κάνεις προπαγάνδα με το σύνθημα της αυτοδιαχείρισης, σημαίνει ότι έχεις λύσει το πρόβλημα-κλειδί που, παρ’ όλα αυτά, παραμένει άλυτο».⁹

Εντούτοις, παρότι ο εργατικός έλεγχος είναι ένα μεταβατικό αίτημα και μια μεταβατική κατάσταση, αυτό δεν σημαίνει ότι είναι υποχρεωτικό να υπάρξει ως ενδιάμεσος σταθμός. «Με την ένταση και την εξαιρετική ανάπτυξη της [ταξικής] πάλης, με την αύξηση της πίεσης των εργατών, από τη μια, και το σαμποτάρισμα των εργοδοτών και της διοίκησης, από την άλλη, είναι δυνατόν να μη μένει πια θέση για τις συμφωνίες, ακόμα και προσωρινές. Η εργατική τάξη θα ‘χει σ’ αυτή την περίπτωση να πάρει, μαζί με την εξουσία, στο ακέραιο τη διοίκηση των επιχειρήσεων στα χέρια. Η σημερινή κατάσταση της βιομηχανίας, παραλυμένης κατά το ήμισυ, και η παρουσία ενός τεράστιου στρατού ανέργων κάμουν μια τέτοια “συντομία” αρκετά πιθανή».¹⁰

---

⁹ Ε. Μαντέλ, *Εργατικός Έλεγχος, Εργατικά Συμβούλια, Αυτοδιαχείριση*, ό.π., σελ. 36-37.

¹⁰ Λ. Τρότσκι, *Και τώρα;*, ό.π., σελ. 130.